

Jukka Hankamäki

Myrkkymaljan pohjanhuuhtojaiset Eli kuinka sokraattinen lainsuojattomuus lopetetaan?

Filosofeille on langetettu nyky-yhteiskunnassamme narrin tehtävä. Filosofit pitävät itseään tarkkanäköisinä kriitikkoina, joiden katseelta ei jää piiloon kiperinkään yhteiskunnallinen ongelma. Filosofit ovat sanavalmiita ja pyyteettömiä, aina valmiita ja valppaita. Filosofit oivaltavat nopeasti, kenen kengässä kivi on, mutta kuka kertoisi meille itsellemme, missä me elämme? Suuri osa filosofisen koulutuksen saaneista on tuomittu lainsuojattoman asemaan yhteiskunnassa. Filosofeilta on kiistetty se määräosuus yliopistollisista tutkimusresursseista, joka meille kuuluisi. Filosofian kouluopetus on pappien käsissä. Filosofaa ei ole onnistuttu organisoimaan ammattikäytännöksi, vaikka monet lähitieteet, kuten psykologia, on.

Tässä artikkelissa pureudun siihen monia filosofeja askarruttaneeseen kysymykseen, mitä heidän pitäisi elämällään tehdä. Tekstini on tulosta parikymmentä vuotta kestäneestä pohdinnasta. Se, että esitän kirjoituksessani selkeitä mielipiteitä, johtuu vain tosiasiasta, että olen edennyt ajattelussani johtopäätöksiin. Niinpä kenenkään ei pidä menettää kannanottojeni vuoksi hermojaan eikä yöuniaa. Kaikilla teksteillä on viittauskohteensa ja edeltäjänsä, niin myös tällä. Professori Jaakko Hintikka julkaisi vuonna 1967 Ajatusvuosikirjassa artikkelin, jonka nimi oli ”Suomen filosofisen tutkimuksen tila ja tavoitteet”.¹ Lukija voi vertailun vuoksi perehtyä ensin siihen. Nyt pitäisi paneutua myös filosofikunnan rooliin kulttuurivaikuttajana ja laittaa kuntoon filosofian yhteiskuntasuhteet.

Filosofian kurja tila johtuu poliittisesta ja taloudellisesta vallankäytöstä. Siihen valtaan pitää varoa samastumasta. Filosofia on kriittistä ajattelua, ja sen paikka on puolueettomalla maaperällä. Niinpä tämä

teksti ei pyri sitoutumaan mihinkään poliittiseen tai hallinnolliseen tendenssiin. Mutta asioita pitää korjata jatkuvasti myös akateemisten laistosten ja julkisen sivistystoimen piirissä.

Puheenvuorossani en myöskään nojaudu analyyttiselle systeemifilosofialle läheiseen käsitykseen filosofian ”käytännöllisyydestä” (*practical philosophy*) tai ”soveltamiskelpoisuudesta” (*applied philosophy*). Niitä vastaavat käsityskannat perustuvat usein tieteen ja kansalaisyhteiskunnan erottamiseen, näkemykseen, että on erikseen filosofia, tiede ja perustutkimus, joita sitten sovelletaan akateemisen tiedonmuodostuksen ulkopuolelle rajattuun maailmaan. Tämä on johtanut sekä filosofian että tutkimusaiheiden välineellistymiseen. Sen sijaan tässä kirjoituksessa filosofia ymmärretään jo alun perin eläväksi osaksi julkista järjen käyttöä ja kriittistä keskustelua, joihin liittyvien toimintaedellytysten kiistäminen merkitsisi yhteiskunnan oman pohjarakenteen murenemistä.

Näenkin filosofian tehtävän

samoin kuin se nähtiin eräiden antiikin ajan filosofien ja valistuksen esiairuiden piirustuksissa. Kriittisestä ajattelusta riittää jälleen pulaa. Nykyfilosofit eivät ole kenties vielä oivaltaneet, mitä oikeuksia, velvollisuuksia ja vastuuta meille yhteiskunnassa kuuluu. Olisiko siis filosofia organisoitavissa tosiasiallisesti ja vaikuttavasti ammattikäytännöksi, vai pitääkö filosofian olla automaattisesti ulkopuolisen asemaan tuomittua?²

Filosofia ammattikäytännöksi

Dosentti Matti Luoma tähdensi usein opetuksessaan, että filosofia ei ole ammatti. Myöhemmin hän on tarkentanut toteamustaan pitäen tohtori Antti Mattilan lanseeraamaa filosofin ammattikuvaa esimerkillisenä.³ Mattila on psykiatriasta ja filosofiasta väitellyt lääkäri, joka perusti filosofisiin kysymyksiin erikoistuneen praktiikan. Filosofaa onkin usein pidetty eräänlaisena terapiatoimintana ja vaihtoehtona kallonkutsittajille. Varsinkin fenomenologiselle filosofialle on ollut ominaista psy-

kologismmin vastaisuus. Fenomenologinen filosofiaperinne on alusta asti kieltäytynyt pitämästä ihmisen mentaalisia tapahtumia pelkkinä psyyken ilmiöinä. Pragmatistit ja wittgensteinilaiset kielifilosofit puolestaan ovat tähdentäneet oikeiden elämänratkaisujen ja valintojen merkitystä. Filosofian terapeuttinen luonne ei kuitenkaan tyhjene pelkkiin valintoja tai käytäntöjä koskeviin periaatteisiin. Erityisesti eksistenssifilosofit ovat pystyneet keskustelemaan elämänkysymyksistä sisällöllisesti merkityksellisellä tavalla, jolloin tähtäimessä ovat olleet ihmisen olemassaoloon alkuperäisesti kuuluvat olemisen suhteet, esimerkiksi rakkaus, ahdistus, kuolevaisuus tai syällisyys. Osa filosofiasta onkin löytänyt itselleen ammatin alalta, jonka psykologit ovat pyrkineet määrittelemään vain itselleen kuuluvaksi: erilaisten terapiakäytäntöjen tai elämäntaidollisten toimintojen piiristä.

Ongelmana on, että ihmissuhteiden konsultaatiotoiminta on nykyään luovutettu vain psykologisen ammattitutkinnon suorittaneiden haltuun. Psykologien oikeuksia valvoo Suomen Psykologiliitto ry, joka puolustaa etujaan raivokkaasti. Ay-retorisen taistelun keinoin se on vaatinut itselleen virat, joihin muilta kuin psykologeilta on pääsy kielletty. Sama pätee psykoanalytikkoja edustavaan Therapiea-säätiöön, joka on suhtautunut torjuvasti muun muassa eksistentiaaliseen *Dasein*-analyysiin ja lähes kaikkeen muuhun paitsi niin sanottuun analyttiseen psykoanalyysiin. Filosofian kannalta katsoen koulukuntakiistoilla ei tulisi kuitenkaan olla tieteellistä mielenkiintoa rajoitettavaa merkitystä.

Kun psykologit eivät ole päässeet selvytyteen eri terapiamuotojen ja ihmisen lähestymistapojen kelpoisuudesta, meidän filosofien pitäisi varoa laittamasta päätämme kyseiseen murahaiskekkoon. Parhaaseen tulokseen filosofit pääsisivät pysyttelemällä sen ammattikäytännön ulkopuolella, joka on määritelty kapealaisesti vain psyko-logiseksi, ihmistä pelkkänä ”mielen” ilmiönä tarkastelevaksi tutkimukseksi. Vain harvoin psykologit ovat rohjenneet käsitellä

kirjoituksissaan ja käytännössään metafysisiä, ontologisia tai uskonnollisia teemoja. Myönteisiä poikkeuksia ovat Luoman ja Mattilan lisäksi olleet Aki-Mauri Huhtinen, Lauri Rauhala ja Martti Siirala. Olen myös itse käsitellyt teoksessani *Dialoginen filosofia* (2003) ihmisen kohtaamiseen liittyviä metodologisia kysymyksiä.

Friedrich Nietzsche lausui Iloisen tieteensä esipuheessa suuntaa antavasti, että ”psykologi tuntee vain vähän yhtä viehättäviä kysymyksiä kuin se, joka koskee terveyden ja filosofian kesken vallitsevaa suhdetta...”⁴ Myöhemmin vuosina paremman elämän filosofiset ainekset on mielletty ”vaaralliseksi normeista poikkeamiseksi”, kun akateemisenkin psykologia on pyrkinyt vaikenemaan periaatteista ja ideologioista ja niiden kriittisestä tarkastelusta. Eräänä osoituksena varhaisen positivistisen filosofiahanteen kummittelusta ihmistutkimuksen kentillä psykologiatiede keskittyy edelleenkin tilastotutkimukseen ja testiteorioihin. Käytännöllisimmilläänkin se rajoittuu usein periaatteellisten kysymysten sulkeistamiseen opettaen survival-strategista selviytymistä kiperissä tilanteissa: miten alistaa tai olla alistumatta! Ihmisen näkeminen vuorovaikutuksellisesti reagoivana olentona stimuluksen ja responsin välisessä kaavassa on luonnollisesti opettanut sosiaalisille toimijoille myös ”toisin reagoimisen” mahdollisuutta, ja siten se on edistänyt filosofiallekin tärkeän ajattelutilan luomista. Mutta käytännössä myös sosiaalipsykologiset vuorovaikutusteorioiden on otettu käyttöön kaupallisina tai hyötymistöimintään tähtäävinä malleina erilaisissa ”syö tai tule syödyksi” -tyyppisissä konsultatioissa. Elämän merkitysten pohtijat tämänkaltaisen ”tieteellinen” psykologia sekä jo alun perin näennäistieteellinen business management ovat pyrkineet leimaamaan epäluotettaviksi.

Tosiasiaa filosofinen lähestymistapa on pystynyt osoittamaan tieteen teorioissa vallitsevia aukkoja ja korjaamaan ihmistyöhön sisältyviä lähtökohtia. Esimerkkeinä ovat Lauri Rauhalan analyysit ihmisen kerroksellisuudesta⁵ sekä Aki-Mauri

Huhtisen pohdinnat eksistentiaalisen psykoanalyysin mahdollisuuksista⁶. Filosofien ei tulisiakaan anella asemaansa psykologeilta. Psykologia on filosofian aladisiplini, ja se on irtautunut filosofiasta metodologisen operationaalistamisen kautta. Kuten kognitiotieteen piirissä saavutetut tulokset monipuolisesti osoittavat, psykologisen ihmistutkimuksen perusoleukset ihmisestä ovat olleet erittäin ongelmallisia. Jo klassisten fenomenologioiden esittämä psykologismmin arvostelu sisälsi vastalauseen tavalle, jonka mukaisesti psykologiset tematisaatiot kavensivat tutkimusotetta vain tieteellisten piiriontologioiden mukaisiin puitteisiin.⁷ Tämä merkitsee, että filosofien suhde ihmistyön käytäntöihin ei voisi olla reflektoimaton ja suora, olemassa olevaan ammattirakenteeseen asettumisen tai sopeutumisen suhde. Sen sijaan filosofien tulisi tavoitella ammattiasemansa legitimoitua nimenomaan filosofeina. Muun muassa tätä merkitsisi useissa kirjoissani edustamani fenomenologisen ajatteluperinteen uusi radikalisoituminen.⁸

Välskäri arvoltaan?

Suomessa on yksi filosofian tohtori noin sataa tuhatta asukasta kohti. Yksi kappale filosofian professoria löytyy puolta miljoonaa asukasta kohden. Yksi pätevä lääkäri puolestaan löytyy jokaista 250 ihmisen jonoa kohti. Tämä ohjaa ajattelemaan, että Suomessa on vähintään neljäsataa kertaa enemmän kipeitä ihmisiä kuin viisautta rakastavia ihmisiä. Uskon, että suomalaiset ovat sairasta kansaa. Ehdotankin, että filosofien edustusta valtion ja kuntien toimielimissä lisättäisiin.

Terveyskeskuksiin perustettiin taannoin omalääkärijärjestelmä, jonka puitteissa potilas tapaa aina saman välskärin. Tästä innostuneena poliisihallinto ehti jo ehdottaa ”omapoliisia” jokaiselle suomalaiselle, kunnes hanke pysähtyi resurssipulaan. Tilanteesta on vielä pitkä matka siihen, että jokaiselle suomalaiselle määrättäisiin ”omafilosofi”, joka ohjaisi häntä oikeaan. Tosiasiaa tuollainen yhdistelmä olisi paitsi

mahdoton, myös pelottava. Kyseinen ajatusleikki voi kuitenkin havainnollistaa filosofian tarpeellisuutta, kun filosofi ratkaisisi esimerkiksi kielen solmut, mutta filosofin pitäisi myös varoa kytkemästä itseään kielellisen siisteyden ihanteisiin. Siitä varoitti jo Herbert Marcuse yksilutoteisen ihmisen kritiikissään.⁹

Kun suuri osa kansanterveydellisesti merkittävistä sairauksista, joita ovat sydän- ja verenkiertoelimistön sairaudet, tuki- ja liikuntaelimistön sairaudet ja mielisairaudet, johtuvat vain väärästä tahdonvoiman ja elämänenergian käyttämisestä (esimerkkeinä tupakointi, juopottelu, avio-ongelma, luonteen heikkous tai sen puute), filosofialla olisi suurenmoinen mahdollisuus ohjata ihmisiä käyttämään vapauksiaan konstruktivisesti. Jo Elias Lönnrot totesi väitöskirjassaan *Afhandling om finnarnes magiska medicin* (1832), että lääketiede on keskittynyt liiaksi pelkkien somaattisten tautien hoitamiseen. Se, ettei filosofian mahdollisuuksia ole tunnustettu, ilmentää tosiasiaa, että filosofian piiristä pyrittiin aikoinaan rajaamaan pois niin metafysisten, uskonnollisten kuin arvo-ongelmienkin käsittely. Kun eräät vaikutusvaltaiset filosofit eivät tunnustaneet näiden kysymysten merkitystä, niiden ympärille ei luotu myöskään ammattikäytäntöjä.

Psykologian ja lääketieteen aukkoja täydentävä filosofin ammatti voisi sijoittua lähes kaikkiin ihmisen henkisestä hyvinvoinnista huolehtiviin instituutioihin. Filosofin viran sijoituspaikkoja olisivat lääkäri- asemien, terveyskeskusten ja akateemisten oppilaitosten lisäksi koulut, tutkimuslaitokset, työterveysasemat ja yritykset. Filosofi voitaisiin sijoittaa useimpiin sellaisiin organisaatioihin, joissa nykyään toimii psykologi. Voitaisiin perustaa myös *filosofikeskuksia* lääkärikeskusten tapaan. Filosofi voisi toimia yksityisenä filosofina. Uusi filosofinen hoitotakuu merkitsisi sitä, että jokaiseen terveyskeskukseen perustettaisiin *filosofin virka*. Filosofin toimenkuva olisi samantapainen kuin psykologin, mutta filosofi voisi keskittyä ihmisen aatteellisten ja henkisten sekä elämäntapaan ja va-

lintoihin liittyvien kysymysten pohittamiseen.

Ideologisten sitoumusten välttämiseksi filosofin virkojen pitäisi sijoittua suurimmaksi osaksi julkisen rahoituksen piiriin, ja filosofin puolueeton asema tulisi turvata vannotamalla filosofeilla lääkärinvalaa vastaava *filosofinvala*. Sen mukaisesti filosofi suostuisi noudattamaan toiminnassaan vain järkeä, oikeutta ja totuutta sekä edistämään humaania hyvää. Filosofin virkojen rahoitus pitäisi järjestää samoin kuin lääkäreiden ja psykologienkin rahoitus. Keskeistä on filosofisten terapiamuotojen korvattavuus. Filosofiset konsultaatiot pitäisi saattaa Kela-korvauksen piiriin aivan kuten psykologiset, fysioterapeuttiset ja lääketieteellisetkin hoitomuodot. Filosofina voisi toimia vain henkilö, joka on suorittanut yliopistollisen tutkinnon filosofiassa.

Filosofian ala vaatii harjoittajiltaan korkeita henkisiä ja persoonallisia resursseja toisin kuin pelkkien tautien hoitoon keskittyvä lääkärintoimi. Ammattifilosofin pätevyyden myöntämisen tulisi olla kohtuullisessa määrin valvottua, mikä rajaisi pois väärinkäytön mahdollisuuden. Kontrollin pitäisi rajoittaa lähinnä selvien väärinkäytösten eliminointiin, mutta muutoin filosofien toimintaedellytysten tulisi olla mahdollisimman vapaat – vaihtelevathan myös filosofien käsitykset moraalisen hyvästä varsin paljon, ja juuri tästä syntyy filosofian kiehtova olemus. Lääkäreitä mukaillen voitaisiin ajatella spesialisoitumista ”yleisfilosofian erikoisfilosofiksi”. Ehdotankin filosofien, psykologien ja lääkärinkunnan välille seuraavaa työnjakoa. Filosofien alue: hyvä elämä. Psykologien työ: ongelmien ehkäisy. Lääkäreiden osa: kun mitään ei ole tehtävissä.

Uusi Diili

Vanha vitsi kysyy: ”Mitä eroa on teoreettisella filosofilla ja käytännöllisellä filosofilla?” Ja vastaa: ”Käytännöllinen filosofi ei saa käytännössä mistään työtä – teoreettinen filosofi ei saa työtä edes teoriassa.” Jos yhteiskunta kiistää ammatil-

liset mahdollisuutemme, jäljelle jää oma-aloitteinen toiminta. Osa filosofeista toimii jo nyt yksityisinä ammatinharjoittajina, esimerkiksi työhönohjaajina. Merkittävä osa filosofeista on jatkanut kirjoittajanuraansa toimittajana. Nämä ammattikäytännöt ovat kuitenkin merkinneet liukumista kauemmaksi filosofian ytimestä. Toimittajalta odotetaan kriittisyyttä, mutta hänenkin sananvapautensa rajoittuu toimituksellisiin direktiiveihin. Yrityskonsultti puolestaan sitoutuu usein vain liiketaloudellisten arvojen edistämiseen. Yritysfilosofi saattaa joutua jopa pelkän retorisen warrantin asemaan, kun hänen latelemistaan viisauksista tehdään näennäisoikeutus työolojen heikennyksille.

Työelämän ongelmat ovat loppumattomia, ja siksi konsulttienkin kysyntä on ehtymätöntä. Tehokkuuden ja tuottavuuden varaan vannovia *business*-filosofeja on jalkautunut ympäri yhteiskuntaa, aivan kuin he olisivat valtaamassa Puolaa. Heidän kanssaan osaa jo Punahilkakin olla varovainen, mutta tätä nykyä myös filosofeja itseään voi varoittaa suden suuhun kävelemisestä. Liike-elämään identifioituva filosofi ei voi olla varma, mihin hän yritysten kanssa toimiessaan sitoutuu, kun filosofi otetaan puhumaan mukavia. Filosofi saatetaan hänen itsensä tietämättä tilata firmaan syventämään äänenpainoja esimerkiksi silloin, kun on kyse pelättyjen yt-neuvottelujen toteuttamisesta. Talouden ja työelämän mielipidevankeudessa filosofiastakin tulee helposti vaseliinia, jolla eri osapuolia voidellaan vastaanottavaisiksi juonitteluille.

Kuten jo teoksessani *Työttömän kuolema* (2005) huomautin, työperäiset sairaudet ovat yleensä työyhteisöjen sisätauteja, joita hoitamaan sopisi parhaiten filosofi tai sosiologi.¹⁰ Mutta heidänkin tulisi varoa liiallista konstruktivisuutta: sitoutumista kehittämiseen, rakentamiseen ja positiiviseen ajatteluun. Juuri niiden kautta filosofia on useimmin kytkeyty vieraan tahdon alaisuuteen ja ihmistä vahvempiin taloudellisiin ehtoihin. Tuloksena on ollut välineellisyttä, joka on koettu työelämän

kurjistumisena ja lopulta myös arvo-
tuotannon laskuna. Sen sijaan aidon
työelämäfilosofian tehtäväksi sopisi
pohtia, miten yksilöt voivat toteuttaa
omaa tahtoaan työelämän kautta ja
kokea onnellisuutta itselleen asetta-
miensa päämäärien saavuttamisesta.
Tämäntapainen ajattelu olisi omalla
tavallaan myös poliittista toimintaa.
Sen kautta työelämän toimijat voi-
sivat jälleen löytää toisensa ja alkaa
taistella sekä työpaikkojensa, työnan-
tajiensa että koko yhteiskunnan hy-
väksi. Vapaan filosofoimisen kautta
voitaisiin päästä eroon myös siitä
yleisestä teennäisyydestä, joka leimaa
vahvasti koko työyhteiskuntaa ja
joka on arvotuotantorakenteidemme
ongelma numero yksi.

Mikäli filosofit ymmärtävät
asemansa edellä mainitulla tavalla,
luotan filosofian mahdollisuuksiin
myös yritysten piirissä. Tällainen
toiminta edellyttää kuitenkin har-
joittajaltaan vahvaa identiteettiä ja
artikulaatioasemaa. Filosofin pitää
voida laukoa totuuksia. Ajoissa sano-
tulla totuudella on harvoin kielteistä
vaikutusta enempiä ihmissuhteiden
kuin taloudenkaan moraalille.

Toisaalta en näe filosofian käy-
tännöllisiä toteutumisyhteyksiä vain
kansallisena terapiana tai työyhteisö-
konsultaationa. Filosofien tärkeimpiä
tehtäviä olisivat myös yhteiskunta-
kriittikkona toimiminen ja yleinen
opetus- ja kansansivistystoimi.
Varsinkin yhteiskuntakriitikoiden
harvalukuisuus näyttää nykyään
huolestuttavalta. Tiedotusvälineissä
toimii useita kirjallisuus-, taide- ja
TV-kriitikoita, mutta kuka rohkenisi
kriitikoida *sitä todellisuutta itseään*,
jonka vaillinaista kuvaa kirjallisuus ja
taiteet ovat: vallitsevaa yhteiskuntaa?
Kriittisten äänenpainojen esittämi-
sellä saattaa olla tärkeä merkitys,
koska siten kaikki saavat *tietää*, mitä
asioista ajattelemme. Mikäli filosofi
ei voi olla salskea vastavirran lohi,
hän voi olla kaikkia ilahduttava vas-
tarannan kiiski.

Ay, hombres! - Ay, ay!

Erityistieteiden piirissä ammatil-
listen etujen valvominen on julki-
lausuttua. Erityistieteistä valmistu-

neilla on voimakkaat etujärjestöt,
jotka puolustavat jäsentensä asemaa
häikäilemättömästi. Niin sanottujen
avainalojen työntekijät käyttävät kis-
komisensa välineenä lakkoasetta ja
muuta painostuskeinoja, eikä niihin
turvautumista hillitse mikään aka-
teeminen sivistys. Rahasta riitelevät
niin lääkärit kuin lennonjohtajatkin.
Esikuvanaan heillä lienee paperityö-
läisten ja ahtaajien aatelisto, jonka
lompakko levenee 4000–5000 euron
kuukausipalkalla. Tieteellisen vaa-
timattomuusihanteen vallassa filo-
sofeja ja muita tieteenharjoittajia
ohjataan nyky-Suomessa kiistämään
itse oma oikeutuksensa, ja filosofiaan
liittyvää nöyryysihannetta käytetään
filosofeja vastaan tieteellisessä rahan-
jaossa.

Jos asioita katsotaan kapealla
kauppiaan järjellä, voidaan ajatella,
että kaikki elämä perustuu vaihtoon:
ihmiset vaihtavat suorituksensa va-
paasti työ- ja muilla markkinoilla.
On kuitenkin toimintaa, jota ei
voida esineellistää kauppatavaraksi.
Niinpä tämäntyyppistä arvotuo-
tanta ei voida organisoida työksi,
jonka tulokset olisivat omistamisi-
tai vaihtokelpoisia. Esimerkiksi
taideobjektiin liittyvän esteettisen
tai taloudellisen arvon määrittele-
minen on usein vaikeaa, ja ongelmia
seuraa myös, jos kauppatavarana on
vaikkapa ekokatastrofista varoittava
yhteiskuntakriitikki. Tämä ei kui-
tenkaan merkitse, ettei edellä esite-
tyillä asioilla olisi arvoa.

Tavallisimpana huomautuksena
filosofeja vastaan esitetään epäintel-
lektualisoiva toteamus, että filosofit
eivät tuota mitään konkreettista.
Totuus on, että filosofit vastaavat
koko siitä arvokonstituutiosta, jolle
kaikki toiminta yhteiskunnassa le-
gitimoituu. Siinä, missä hitsari rak-
entaa jäänmurtajan, filosofi tutkii
ja tuottaa henkisiä arvoja, joiden
valossa määrittyvät yhtä hyvin konk-
reettisten artefaktien kuin koko elä-
misenkin merkitykset. Sekin, ettei
filosofi (ainakaan näennäisesti) tee
mitään vaan keskittyy esittämään
kriittikkä, voi olla hyvin rakentavaa.
Yhteiskunnan kokonaisedun kan-
nalta on näet välttämätöntä, että
on olemassa ihmisiä, jotka eivät

osallistu tuotantoelämään eivätkä
sitoudu ideologiseen valtaan. Näin
voidaan pohtia muun muassa sitä,
”mitä hyötyä on hyötymisestä”.

Eurooppalaisen Filosofian
Seuran ja Suomen Filosofisen Yh-
distyksen tulisi koota voimansa
filosofien oman etujärjestön perus-
tamiseksi, vaikka filosofien sisäiset
mielipide-erot huomioon ottaen se
ei ole helppoa. Filosofien pitäisi pe-
rustaa *Suomen Filosofiliitto ry*, jonka
tavoitteena olisi 1) filosofian am-
mattikäytäntöjen luominen ja legiti-
moiminen, 2) filosofian kouluope-
tuksen edistäminen sekä 3) toiminta
yliopistofilosofien etujen edistäjänä
ja kaikkien filosofien yhteisenä
edunvalvojana, toimintafoorumina
ja ammattijärjestönä.

Filosofian kouluopetuksesta

Filosofian kouluopetus saatiin
kuusiin 1980-luvulla käynnistyneen
filosofiaboomin tuloksena. Syyt kou-
luopetuksen laiminlyömiseen olivat
pääpiirteissään samat kuin ne, jotka
olivat johtaneet filosofian kieltä-
miseen Venäjän keisarikunnan yli-
opistolaitoksessa vuosina 1852–1856.
Filosofia nähtiin paheen pesänä, jota
kansoittivat anarkistit, idealistit, tai-
teilijat, kirjailijat ja muu kristillistä
siveyslakia uhkaava roskaväki. Filo-
sofian oli ensin tultava salonkikel-
poiseksi. Vasta nyt, kun filosofiaakin
myydään tisseillä, on kouluopetuksen
aika.

Eräs syy filosofian kouluope-
tuksen laiminlyömiseen oli tavassa,
jonka mukaisesti filosofia vaati
muuttamaan *muiden aineiden tieto-
ja totuuskäsityksiä*. Historia ei näyt-
täydy entisessä valossa oppilaalle,
joka on selvillä hermeneutiikasta ja
totuuden subjektiivisuudesta. Fy-
siikan teorioiden ymmärtämisessä
puolestaan auttaa, jos oppilas tietää,
mitä on totuuden teoriariippuvuus,
ja hän pystyy erottamaan todelli-
suuden, ilmiön ja niitä koskevat
tieteelliset selitykset toisistaan. Filo-
sofian haaste onkin kohdistunut ni-
menomaan *muiden aineiden* opetus-
oppiin, kun opettajakunnan tiedot
ovat paljastuneet vajavaisiksi. Esi-
merkiksi kielten opettajaa voisi ny-

kyään kohdata filosofisesti perusteltu reaktio, kun niin sanottu hiljainen oppilas löisi skeittilautansa pöytään ja kanavoisi kapinallisuutensa toteamukseen: ”Perkele, pitääkö meidän nieleskellä vieraskielisten sanojen merkitysvastineita pohtimatta, mihin elämäntapamalleihin käännöstehtävienne kehyskertomukset ohjaavat meitä? – Pitäkää tyttökouluinne!”

Myöskään Sokrateen jälkeläiset eivät tuoneet maailmaan rauhaa vaan miekan. Keskeisin konflikti on revennyt filosofian ja uskontojen välille. Akateemikko G. H. von Wright totesi aikoinaan paremmaksi sen, että filosofiaa ei opeteta lainkaan kuin että sitä opettavat papit. Toteamus on osoittautunut aikaa kestäväksi. Onkin kysyttävä, olisivatko esimerkiksi von Wright ja Oiva Ketonen voineet toimia omalla arvovallallaan niin, että myös filosofian kouluopetus olisi saatu parempaan tilaan. Kohtaan silloin tällöin nuoria, jotka sanovat, että he eivät saaneet lukion filosofianopetuksesta irti mitään. Pahimmassa tapauksessa he ovat yhdistäneet filosofian jonkinlaiseen okkultismiin. Tämä on seurausta siitä, että teologit kaappasivat filosofian opetuksen haltuunsa. Uskonnonopettajien oli helppo haalia filosofian tunnit itselleen, sillä heillä oli jo kuu-kausipalkkainen virka, ja filosofia vain kilautti lisälantin kolehtihaaviin. Muodollinen pätevyys filosofian opettamiseen oli saavutettavissa iltapäiväpuhteena suorittamalla filosofian aineopinnot jonkin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa. Filosofiyhteisö ja filosofian kriittinen olemus jäivät tulevalle opettajalle vieraiksi.

Myönteistä viime aikojen tapahtumissa on filosofian paluu lukioiden opetusohjelmaan. Sen sijaan opetuksen käytännöllinen järjestely on osoittautunut katastrofiksi sekä oppilaille että filosofikunnalle. Oppiaineen arvostus on yhteydessä opettajan persoonaan ja hänen asemaansa kouluyhteisössä. Usein valitetaan, että lukioihin ei pystytä löytämään päteviä tuntiopettajia, jotka kävisivät hoitamassa opetuksen koulun ulkopuolelta. Tuntiopetus on aina

tilapäisratkaisu. Se marginalisoi sekä opettajaa että oppiainetta niin lukioiden kuin yliopistoissakin. Filosofian opettajalla voi olla vaikka professorin pätevyys, mutta hänet pakotetaan anelemaan asemaansa lukioiden tuntiopetusjärjestelyissä. Ne, jotka pitävät tuntityötä ”joustavana” ja filosofian henkeen sopivasti ”sitoutumattomana”, ovat tuskin ajatelleet, miksi juuri filosofian pitäisi hävitä muille aineille tai lokeroitua oppilaidenkin mielestä minimalistiseen nynnyilyyn.

Jos opettajan asema on kehno, heikentyy myös oppiaineen arvostus. Tämä näkyy opetustuloksessa. Tuntiopettajalla ei ole läsnäoloa, hän ei ole tavattavissa muiden opettajien tapaan, eikä häntä ”ole olemassa” koulun käytävillä. Filosofian yhdistäminen vakituisiin uskonnon lehtorin virkoihin on ollut tuntiopetusjärjestelyäkin huonompi vaihtoehto. Teologi, joka paasaa filosofiasta, ei ole filosofi. Filosofian rationaalinen ja kriittinen idea ei voi välittyä uskonnonopettajien kautta, koska heidät on sidottu kirkolliseen tunnustukseen. Siirtyminen tunnustuksetomaan uskonnonopetukseen ei tuo asiaan korjausta, koska virkarakenne pysyy ennallaan kymmeniä vuosia.

Uskonnonopettajien joukossa on tietenkin myös myönteisiä poikkeuksia, mutta jo edellä mainitut seikat riittävät argumenteiksi sitä vastaan, että teologi voisi toimia filosofian edustajana. Uskonto ja filosofia jäävät vellomaan oppilaiden tajunnassa. Filosofian ja uskonnon ristiriitaisuus voi johtaa lähinnä sen kysymyksen eteen, kuinka teologi, joka juuri äsken tunnusti kristillistä uskontoa opetuksessaan, voikin jo seuraavalla tunnilla esiintyä kriittisen ja rationaalisen filosofian edustajana.

Filosofian opettamisen pääongelmat ovat:

- 1) Kouluissa ei ole koulutettuja filosofeja. Kun ei ole filosofeja, ei voi olla filosofian opetustakaan.
- 2) Päteville filosofeilla on heikko ammattiasema pelkkinä tuntiopettajina, mistä seuraa useita kerrannaisongelmia, kuten oppiaineen arvos-

tuksen ja identiteetin vaarantumista.

- 3) Filosofia on kytketty uskonnonopetuksen kylkeen toisarvoiseksi liitännäisaineeksi, jolloin oppilaiden on vaikea ymmärtää filosofian sisältöjä ja itse kehittyä filosofisesti ajatteleviksi yksilöiksi.

Nämä ongelmat näkyvät vihdoinkin yliopistoissa ja korkeakouluissa, joiden opiskelijoilta puuttuu selvä käsitys siitä, mitä filosofia, tiede ja kriittinen ajattelu ovat. Opetushallinnon virkamiehet kiusaavat filosofeja huomauttamalla, että filosofisen tutkinnon suorittaneilla ei ole useinkaan *aineenopettajan pätevyyttä*. Seikka johtuu siitä, että filosofiaa ei ole vakiinnutettu kunnollisiksi opettajankoulutusohjelmiksi yliopistoissa. Noidankehän alkupää on tosiasia, että lukioiden ei ole liioin filosofian lehtorin virkoja.

Sen sijaan Nuorten valtakunnallisesta filosofiatapahtumasta on tullut kerta kaikkiaan hienot ”intellektuellien missikisat”, joihin poliitikotkin jonottavat päästäkseen loistamaan filosofian mannekiineina.¹¹ Filosofian kautta artikuloituvat viisaus, oikeudenmukaisuus, eettisyys, persoona, puolueettomuus ja kuolemattomuus. Niinpä riitojen, köyhyyden ja ahdistuksen täyttämä tieteenalamme onkin siirappia ja hunajaa paitsi ihanteiden täyttämille nuorille, erityisesti julkisuuskuvaansa tietoisille poliitikoille. Filosofian vetovoima on houkuteluttu tilaisuuden pitopaikalle Helsingin Paasitorniin jopa ministereitä tasavallan presidentistä puhumattakaan. On hienoa, että filosofiapöydän antimet kelpaavat kaikille, mutta tuoko tämä korkeatasoisuus mitään filosofialle itselleen?

”Rahasta se paraskin pappi saarnaa”

En näe didaktista enkä kognitiivista estettä sille, että filosofiaa opetettaisiin jo peruskoulusta lähtien – opetetaanhan uskontoakin peruskoulun ensimmäiseltä luokalta asti. Filosofian kouluopetus pitäisikin organisoida juuriaan myöten uudestaan. Filosofia ei saa olla lukioiden

kuokkavieras. Filosofian kouluopetuksen tyydyttävään järjestämiseen ei ole muuta hyväksyttävää ratkaisua kuin se, että filosofia ja psykologia erotetaan uskonnonopetuksesta. Uskonto ei ole maailmankatsomus eikä kriittisin perustein tarkasteltavissa oleva tiede vaan yksityisen järjestön harjoittama ideologia, jonka edustajalla on tavallisesti virka uskonnollisen yhdyskunnan piirissä.

Niin sanottujen katsomusaineiden opetus pitäisi järjestää aineyhdistelmän ”filosofia, psykologia ja elämäkatsomustieto” ympärille. Lukioihin pitäisi perustaa filosofian, psykologian ja elämäkatsomustiedon lehtorin virkoja, joihin valittavilta edellytettäisiin tutkintoa filosofian koulutusohjelmassa. Lisäksi elämäkatsomustiedon asema olisi syytä arvioida uudestaan. ”Katsomukset” kun ovat usein myös ideoologioita, ja niiden kriittinen tarkastelu sisältyy jo filosofian omaan alaan. Elämäkatsomustieto oli alun perin vaihtoehto tunnustukselliselle uskonnonopetukselle, ja filosofian paluun myötä siitä voitaisiin vaikka luopua. Myös muista aineista voitaisiin lohkaista tunteja filosofian hyväksi. Varsinkin historian aate- ja oppihistorialliset sisällöt tulisi siirtää filosofian kehukseen. Ainekirjoitus on filosofisen argumentaation toteutumisyhteys ja kuuluisi selvästi filosofian piiriin; lähinnä kielioppisäännöt yhdistävät ainekirjoitusta äidinkielen opetukseen, ja napanuora on yhtä löysä kuin muidenkin aineiden välillä.

Uskontoa puolestaan voisi käydä opettamassa kunkin uskontokunnan lähettämä ulkopuolinen tuntiohjaaja. Näin uskonnosta välittyisi oikea kuva, kun sitä opettaisi kyseessä olevan uskonnollisen järjestön edustaja. Uskonto profiloituisi sinne, minne se kuuluukin, eli seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen omaan piiriin.

Filosofian kouluopetus on ikuinen ongelma siksi, että jo sen käsitteessä kohtaavat kaksi eri maailmaa. ’Filosofiaan’ liittyvät vapaus ja kriittisyys, kun taas ’opetusta’ leimaavat ideologisuus ja normatiivisuus. Kun asiaan yhdistetään vielä

uskontoa, on tuloksena dilemmaa kylliksi, eikä lopputulos tonkimalla parane: *Philosophy is questions which may never be answered – religion is answers which may never be questioned.*

Yliopistoissa filosofiaa ja teologiaa pidetään lähitieteinä ja naapuruksina. Näennäinen sopuisuus voi kuitenkin antaa harhaanjohtavan kuvan filosofian ja teologian suhteista. Teologeilla on hallussaan kolme tiedekuntaa, kun taas filosofia on surkastettu muutamaan pienehköön laitokseen. Filosofian laitosten pienuus ja resurssien niukkuus ovat merkkejä siitä, että niin sanotut henkiset kysymykset ja merkityskysymykset on uskonnollistettu kristillisessä kulttuurissa. Sitten ne on siirretty teologien haltuun. Henkisten kysymysten teologisoimisesta voikin epäillä juuri niitä filosofeja, jotka ovat torjuneet niin elämää, kuolemaa kuin olevaisen olemassaoloakin koskevat tarkastelut filosofian *omassa piirissä*: he ovat antaneet niiden liukua jumaluusoppien reviiiriin.

Kirkon tulisi nyt ottaa itse vastuu pappiensa koulutuksesta. Teologia ei voine olla kriittistä teologian tutkimista niin kauan kuin se on sidoksissa kristilliseen tai johonkin muuhun *tunnustukseen*. Teologian paradigmamonomoli henkisten kysymysten alueella ei murru ennen kuin kirkko erotetaan hallinnollisesti valtiosta. Tämä olisi sekä valtion että uskontojen uskottavuuden mukaista, kun armeijoidenkaan ei tarvitsisi siunauttaa kanuunoitaan kirkolla.

Filosofian ja erityistieteiden vispilänkaupasta

Teologien ohella myös muut erityistieteilijät pyrkivät osallistumaan ahkerasti filosofisiin kollokvioihin. Kyseenalaista on kiinnostuksen aitous. Miten voi erottaa filosofiaa todella kiinnostuneen erityistieteilijän niistä lukuisista muista erityistieteilijöistä, jotka harrastavat filosofiaa vain parannellakseen asemiaan oman tieteenalansa piirissä? Filosofit ovat olleet opetustensa jakamisessa avokätisiä, mutta erityistieteilijöiden in-

nostus filosofiaan on lopahtanut viimeistään silloin, kun on tullut aika päättää määrärahojen jakamisesta. Esimerkiksi Suomen Akatemian toimikunnassa filosofeille on jäänyt karkasta viime aikoina pelkkiä murusia.

Erytistiede syntyy, kun erityistieteilijä keksii uuden sanan (esim. ”hyvinvointiyhteiskunta”, ”sosiaalinen pääoma”, ”elämäntapa”, ”elämänpolitiikka” tai ”elämäkulkku”) ja perustaa sen ympärille disiplina. Uusi tieteenala tarvitaan, jotta filosofisesti epäpäteväkin voisi saada viran. Erytistiede ei olekaan useimmiten filosofian yhteistyökumppani vaan kilpailija. Monissa erityistieteissä laatuvaatimukset ovat huomattavasti löysemmät kuin kuningastiede filosofissa. Erytistieteen väitöskirjaopiskelija aloittaa jatko-opintonsa samalta tasolta, jolta filosofian pääaineopiskelija aloittaa aineopintonsa. Filosofista valmistunut maisteri on usein tieteellisestä ajattelusta paremmin perillä kuin erityistieteen professori.

Entä kumpi on tieteen hierarkiassa korkeammalla, sekö, joka etenee alamaailman huipulle, vai se, joka on ylämaailman pohjalla? Kilpailevien tieteenalojen edustajat ovat antaneet filosofeille myös tilapäistä vierihoidoa. He ovat olleet sivuun syöstyille filosofeille yhtä ymmärtäväisiä kuin puolueettomat valtiot sotaan joutuneille naapurilleen. Erytistieteilijät ovat olleet myös kelpo asemassa arvioimaan filosofien paremmuutta, ja he ovat voineet valita. Filosofeja onkin etsiytynyt kognitiotieteen, kasvatustieteen, taiteiden ja sosiaalitieteiden piiriin, mikä on ollut kiero. Ensinnäkin siitä on seurannut filosofian fragmentoitumista ja lokeroitumista. Erytistieteet ovat alun perin syntyneet tämän aivo-voudon seurauksena. Toiseksi, rahoituksen suuntaaminen erityistieteiden kautta on merkinnyt filosofien *omien resurssien* vähenemistä ja kilpailun kiristymistä *filosofian sisällä*.

Erytistieteilijät toivovat löytävänsä filosofiaa lisääväksi arvokkaalle omille ambitioilleen. Filosofien kanssa hengamalla voi mainostaa itseään erityistieteen *filosofisten perusteiden* asiantuntijana, ja se puolestaan on vahvaa

valuuttaa, kun pyritään erityistieteen professorin virkaan. Filosofeille tämä yhteistyö ei yleensä tuo muuta kuin sinänsä kyseenalaista tunnon kohennusta. Kun pitää päättää tutkimusvarojen jaosta yliopistoissa, säätiöissä ja toimikunnissa, erityistieteilijät konfiskoivat rahat oman tieteenalansa edustajille vedoten *lakisääteiseen erityispätevyyteensä*, ja filosofien ohi ajetaan räsy- ja ruohokauppioiden oravanpyörävetoisilla vankkureilla, jotka on lastattu täyteen alikvalifioituneiden projektitutkijoiden suunnitelmia.

Suomi, filosofian suurvalta

Suomea moititaan usein takape-roiseksi reunavaltioksi ja Euroopan umpisuoleksi. Olisi kuitenkin kliseenomaista syyttää omaa maata ominaisuuksista, jotka löytyvät kaikkialta. Suomalaiset muodostavat siitä erikoisen kansakunnan, että väestöstämme noin kaksi kolmasosaa osallistuu tekstinvalmistukseen ammattimaisesti tai harrastuksenomaisesti. Tekstintekotiheys on ainutlaatuinen. Suomen kielellä julkaistaan enemmän filosofista kirjallisuutta väestöön suhteutettuna kuin millään muulla kielellä. Ja filosofiaa ahmitaan. Eräs maailman suurimmista sanomalehdistä, Helsingin Sanomat, otsikoi Tampereen filosofiataphtumaa käsittelevän juttunsa sanoin: ”Kansa kylpi viisauksien virrassa.”¹² Suomi onkin filosofian Intia: olot ovat kituliaat mutta pohdiskeluilta omistautuminen laajaa.

Suomesta on ollut malliksi myös muulle maailmalle. Suomalaisen filosofian vienti on vetänyt hyvin, jos tuote on valmistettu angloamerikkalaisella lisenssillä. Tällainen filosofia ei ole kuitenkaan ollut kovin omaperäistä. Ainoa, mikä estää suomalaista filosofiaa kilpailemasta kuuluisuudessa autourheilun kanssa, on omaleimainen kieleemme, johon anglosaksinen filosofiyhteisö suhtautuu lähes rasistisesti. Suomalaiset puolestaan huolestuvat heti, jos joku rohkenee esittää kritiikkiä kansainvälisyyden vaatimuksia kohtaan. Valtakulttuurien paineessa todellista nationalismia onkin tapa, jolla kan-

sainvälinen tiedeyhteisö on pakottanut meidät omaksumaan englannin kielen filosofiamme välikappaleeksi. Internationalistinen kieli-imperialismi on oudoksuttavaa aikana, jolloin Euroopan Unionikin vakuuttaa tukevansa vähemmistökieliä. Merkitykset syntyvät usein marginaaleissa, kun taas filosofian alistaminen kansainväliselle arvioinnille kuolettaa omia olojamme koskevan yhteiskunta- ja kulttuurikritiikin. Ajatus tuo mieleen myös 150 vuotta vanhan lauseen kestävyden: ”On korvaamaton onnettomuus, ettei 10 vuotta sitten säädetty, että kaikkien maassasyntyneitten, jotka hakevat opettajanpaikkaa yliopistossa, täytyy osoittaa omaavansa jotain taitoa suomen kielessä.”¹³

Filosofien ei tarvitsisikaan liehakoida kansainvälisiä suuruuksia, joiden kuuluisuus ei ole aina paljon pantina. Suurten kielialueiden filosofit ovat tyytyväisiä saadessaan tietää opetustensa olevan niin suosittuja, että suomalainenkaan filosofi ei voi sanoa mitään siteeraamatta heitä. Itse olen lopettanut. Onko epäitsenäisempää filosofia kuin sellainen, joka jäljentelee kansainvälisten kuuluisuuksien ajatuksia saavuttaakseen arvostusta kollegojensa järjestämässä seminaareissa? Hän sanoo, että ”Wilson on tätä mieltä”, ”Dennett toteaa” tai ”Butlerin mukaan”. Totuus on usein se, ettei kirjoittaja ole näitä heppuja koskaan tavannutkaan eikä heihin viitattaessa aina tiedä, mihin hän sitoutuu. Ritualisoituu referoimiseen turvautuva pako filosofi-idolien selän taakse tuottaa henkisen surkastuneisuuden leiman ja kertoo hämmennyksestä. Oman ajattelun asemasta filosofi pakenee jalustalle nostettujen maailmankuuluisuuksien taakse.

Haluaisin herätä päivään, jolloin amerikkalaisissa, englantilaisissa, ranskalaisissa ja saksalaisissa lehdissä kirjoitettaisiin suomalaisen filosofian historiasta ja menestyksestä, esimerkiksi Krohnista tai Rauhalasta. Suomalaisista filosofeista kirjoitettaisiin tutkielmia ja tutkimuksia. Kiinnostuneet katseet fokusoitaisiin suoraan Suomeen. Painotettaisiin, että kansainvälisen filosofian painopiste on nyt (kuten aina) marginaalisissa eri-

tyiskulttuureissa, joissa on säilynyt rikkaan ja omaleimaisen ajattelun alkuperäisiä osia.

Mitä on tehtävä?

Maamme henkinen johtaja Arvi Lind muistutti filosofian professoreja sikäli, että hänkin vain lukaisi uutiset mutta ei ottanut mitään vastuuta uutistapahtumista. Samaan tapaan professorit puhuvat vuolaasti vastuusta mutta kieltäytyvät ottamasta mitään vastuuta doktorandiensa tutkimusmääräraahakemuksista. Olisi hauska tietää, kuinka tieteen korkeat virkamiehet kuvittelevat tutkijakuntansa pysyvän hengissä saati vastaavan itse enää mistään ilman tuloja ja palkkaa.

Jos filosofi ehdottaa itselleen koulutustaan vastaavaa virka-asemaa, ajatus herättää taivastelua yliopistojen hallintoelimityksessä. Jos taas kognitiotieteilijä, biologi tai psykologi on vaatinut omaa tiedekuntaa, sitä on heti pidetty oikeutettuna ja realistisena mahdollisuutena; tapahtuuhan laajentuminen muodikkaan kehitysaallon harjalla ja suurenmoisia tuloksia lupaavan turbiini-imun voimalla. Itse ehdotan, että filosofinen tiedekunta perustettaisiin uudestaan. Oikea paikka filosofeille olisi itsenäinen filosofikoulu Platonin Akatemian tai Aristoteleen Lykeionin tapaan. Erillisen filosofikoulun idea olisi kannatettava varsinkin siksi, että itsenäisessä korkeakoulussa filosofien pätevyyttä ja opinnäytteitä ei pakotettaisi arvioimaan vain *tieteellisin* kriteerein kuten tiedeyliopistoissa eikä *taiteellisin* kriteerein kuten taidekorkeakouluissa, vaan arviointi tapahtuisi yksinomaan *filosofisin* kriteerein, niin kuin asiaan kuuluu. Mutta dekadentissa nykyyliopistossa oma tiedekuntakin voisi riittää.

Suurin osa yliopistojemme tiedekunnista on ammattitiedekuntia: niistä valmistuu muun muassa lääkäreitä, insinöörejä, fyysikoita ja kemistejä. Heidän työmarkkinansa ovat valtaosin yliopistolaitoksen ulkopuolella myös silloin, kun tehtävät liittyvät tutkimukseen.¹⁴ Voidaan tehdä ylpeitä ”sijoittumisselvityksiä”.

Piirretään pylväsdiagrammeja siitä, kuinka leveästi palkkahaitari venyy tulevaisuuteen. Julkisen vallan pitäisikin ottaa suurempi vastuu siitä, että ainakin filosofiasta väitelleille taattaisiin mahdollisuus harjoittaa toimeaan yliopistolaitoksessa, kun muita työmarkkinoita ei toistaiseksi ole. Pahinta on, että yhteiskunta itse on tekemässä korkeimmin koulutetuista jäsenistään kerjäläisiä. Suuri osa tutkijakunnasta onkin jo pelkkiä onnenonkijoita ja armopalojen pupettajia, joiden pankkitili huutaa hoosiannaa.

Ehdotan, että Suomen yliopistoihin ja korkeakouluihin perustettaisiin 50 uutta filosofian dosentin ja professorin virkaa. Filosofian yhteyteen pitäisi perustaa lisäksi noin 150 tutkijan ja opettajan virkaa. Niiden oikeita sijoittamapaikkoja olisivat filosofian laitokset, sillä filosofian alkujuuri on yliopistossa, kun taas muiden alojen toteutumisyhteys on käytännön ammateissa: lakitieteen tuomioistuimissa, sosiaalitieteen sosiaalitoimistoissa ja kasvitieteen pelloilla ja puutarhoissa.

Ehdotukseni filosofien toimintaedellytysten laajentamisesta on kohtuullinen. Yliopistot rakentavat kiinteistöjä sadoilla miljoonilla euroilla. Kaksisataa uutta filosofin virkaa maksaisi valtiolle vain noin 10 miljoonaa euroa vuodessa. Se on alle 0,03 prosenttia Suomen valtion budjetista ja puolen moottoritiekilometrin hinta. Virkavääritystä pitäisi korjata niin, että professorin virrat saataisiin – paitsi nyt ylivoimaisesti edustettuja logiikan, tietoteorian ja tieteenfilosofian alueita varten – yhä enemmän myös metafysiikan, etiikan, uskonnonfilosofian, seksuaalisuuden filosofian, yhteiskuntafilosofian, nykyajan filosofian, politiikan filosofian, filosofian historian, kulttuurifilosofian ja ympäristöfilosofian tutkimusta ja opetusta varten. Useimmissa ulkomaisissa yliopistoissa filosofinen tiedekunta muodostaa kokonaan oman kerroksensa, ja sieltä löytyy professorin virka lähes jokaiselta filosofian alalta.

Money-pula vai money-Fest?

Tavoistani poiketen en ole tässä kirjoituksessa esittänyt merkittäviä filosofisia sisältöargumentteja. Sen sijaan olen esittänyt tiedepoliittisen manifestin, jolla tähtään filosofien aseman korjaamiseen yliopistoissa ja yhteiskunnassa. – Nyt prikaateissamme alkaa uusi aika! Esitän, että filosofian professorikunta ryhtyisi tämän tekstin ilmestymispäivänä toimenpiteisiin asioiden oikaisemiseksi eikä lepää ennen kuin tulokset ovat käsillä.

Toinen vaihtoehto on, että olemassa olevat resurssit jaetaan tasan muuttamalla kaikki virat määrällä kunnalle kykenevän hoito-osuudeksi yksi vuosi. Filosofian laitosten olisi kieltäydyttävä ottamasta uusia opiskelijoita, kunnes jonossa olevien tohtorien tutkimusrahoitusta koskeva ongelma on ratkaistu.

Opiskelijavalinnoista kieltäytyminen olisi myös opiskelijoiden mukaista. Neuvo, jonka tahdon uudelle filosofian opiskelijalle antaa, on seuraava. Viisaudenrakkaudessa sinä et sen syvällisyyttä vielä pitkään aikaan käsitä: Ota pääsi pois giljotiinin terän alta, kun vielä voit – filosofiaa opiskelemalla sinä kaivat itsellesi hautaa!

Viitteet

1. Hintikka 1967, 140–155.
2. Aiheesta lisää teoksessani *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille*, Like 2005.
3. Ks. Matti Luoman keskustelupuheenvuoroa ”Filosofia on luovaa hulluutta” *niin & näin* -lehden numerossa 4/2000 (s. 3) ja Jarkko S. Tuusvuoren artikkelia ”Pioneerin haastattelu – Antti Mattila ja tarve filosofiaan” *niin & näin* -lehdessä 4/1999 (s. 8–13).
4. Nietzsche 1989, 8.
5. Ks. esim. Lauri Rauhalan teosta *Humanistinen psykologia* (1990).
6. Ks. Aki-Mauri Huhtisen teosta *Sielun parantamisesta sielun hoitamiseen* (1996).
7. Ks. Lauri Rauhalan teosta *Ihmiskäsitys ihmistyössä* (2005).
8. Ks. esim. teoksiani *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994), *Minä* (1995), *Rakkauden välittäjä* (1997), *Dialoginen filosofia* (2003) ja *Työttömän kuolema* (2005).
9. Ks. Herbert Marcusen teosta *Yksiulotteinen ihminen* (1964/1969) ja analyysiani

sen merkityksestä nykyfilosofialle teoksessani *Dialoginen filosofia* (Hankamäki 2003, 132–141).

10. Ks. Hankamäki 2005, 248.
11. Aiheesta ks. esim. filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajien FETO ry:n internet-sivua osoitteessa <http://www.feto.fi/>.
12. *Helsingin Sanomat* 26.5.1997.
13. J. V. Snellmanin lausahdus on siteerattu Martti Haavion toimittamasta teoksesta *Ikuisia ajatuksia* (1926, s. 342).
14. Korkeakoulujen ulkopuolisen tutkimustoiminnan piirissä lasketaan työskentelevän tätä nykyä noin 70 000 suomalaista, mikä on kansainvälisesti vertaillen vähän.

Kirjallisuus

- Haavio, Martti, (toim.), *Ikuisia ajatuksia*. Porvoo: WSOY, 1926.
- Hankamäki, Jukka, *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 2003.
- Hankamäki, Jukka, *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille*. Helsinki: Like, 2005.
- Hankamäki, Jukka, *Minä – Minäfilosofoiden filosofiaa*. Helsinki: Yliopistopaino, 1995.
- Hankamäki, Jukka, *Minän rakentuminen ihmistieteissä*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 54. Tampere: Tampereen yliopisto, 1994.
- Hankamäki, Jukka, *Rakkauden välittäjä – Kulttuurikriittikki ja eettisen ihmisen ideaali Simone Weilin ajattelussa*. Helsinki: Like, 1997.
- Hankamäki, Jukka, *Työttömän kuolema – Jobdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan*. Helsinki: Yliopistopaino, 2005.
- Hintikka, Jaakko, Suomen filosofisen tutkimuksen tila ja tavoitteet. Teoksessa: *Ajatus* 29, s. 140–155. Helsinki: Suomen Filosofinen Yhdistys, 1967.
- Huhtinen, Aki, *Sielun parantamisesta sielun hoitamiseen*. Tampere: Taju, 1996.
- Luoma, Matti, *Filosofia on luovaa hulluutta. niin & näin* 4/2000, s. 3.
- Lönnrot, Elias, *Afhändling om finnarnes magiska medicin*. Helsingfors: Frenckell, 1832.
- Nietzsche, Friedrich, *Iloinen tiede (”La gaya scienza”)*. Suom. J. A. Hollo. Helsinki: Otava, 1989 (1882).
- Rauhala, Lauri, *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino, 1990.
- Rauhala, Lauri, *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Yliopistopaino, 2005.
- Tuusvuori, Jarkko S., ”Pioneerin haastattelu – Antti Mattila ja tarve filosofiaan”. *niin & näin* 4/1999, s. 8–13.

Muut lähteet

- Filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajien FETO ry:n internet-sivut*. <http://www.feto.fi/>
- Jukka Hankamäki, *Internet-kotisivut*. <http://www.geocities.com/jukkahankamaki/>.
- Helsingin Sanomat*, 1997.